

Moderní postupy v modelování kvantitativních sociálněvědních dat

Nové, monotematické číslo *Sociologického časopisu / Czech Sociological Review* se snaží dohánět české dluhy v oblasti metodologie. Ostatně nejde o první český pokus v této oblasti. Na stránkách časopisu *Pedagogická orientace* (číslo 3/2016) se tehdejší šéfredaktor Petr Knecht společně s Kateřinou Lojdovou zamýšleli v editoriu nad vzestupem metodologie v oblasti pedagogiky a pedagogického výzkumu a monotematické číslo nabídlo pestrou škálu textů z oblasti kvantitativní i kvalitativní metodologie. V oblasti sociologie byl první pokus o metodologické číslo podniknut poměrně nedávno, na stránkách časopisu *Sociální studia* (číslo 1/2021). Sešlo se tehdy celkem šest textů, opět poměrně vyváženě z různých oblastí metodologie.

Novum právě vycházejícího čísla je tedy někde jinde než v tematickém zaměření. Poměrně jednoduše lze vysledovat částečnou autorskou shodu s monotematickým číslem *Sociálních studií* (v obou číslech najdeme článek Tomáše Diviáka a také společný text Petry Raudenské a Radky Hanzlové). A pro právě vydávané číslo platí, že odborných článků se bez výjimky ujali autoři zastupující nejmladší generaci sociálních vědců. Platí, že mají teprve krátce doktorské tituly, ale svými články jasně prokazují pokročilé znalosti soudobé metodologie. Pomyslně se tak obrací klasická pyramida vzdělání, kdy se od starších učili mladší, a v metodologii nastává též postmoderní čas, kdy mladší budou učit starší. Ostatně tento fenomén je pro dnešní dobu příznačný, svět internetu, sociálních sítí, mobilních telefonů již dávno převrátil mezigenerační učení.

Doplňme, že i další dva texty monotematického čísla (recenzní esej i první recenze) jsou laděny metodologicky a zejména recenzní esej Jana Urbana a Veroniky Anny Černé by měla patřit k povinné četbě všech studentů (i jejich učitelů) sociálněvědní metodologie. Principy otevřené vědy (open science) a opakovatelnosti ve výzkumu (reproducibility research) nyní hýbou světem a (nejen) Česko zatím tyto tendence nevstřebalo.

Zastavme se nyní krátce u obsahu monotematického čísla. První článek Tomáše Diviáka a Petra Ocelíka zavede čtenáře do moderního světa analýzy sociálních sítí (SNA). Připomeňme, že nejde o sociální síť v moderním slova smyslu (médiu sloužící ke komunikaci), ale o vztahy mezi jedinci a jejich modelování. Tento postup navazující na klasickou sociometrii je dnes stále populárnější, jak o tom svědčí samostatné časopisy i konference. Autoři si připravili pro čtenáře pokročilé téma z oblasti SNA, kterým je speciální postup pro modelování vztahů. Nejde tedy již o prostý popis sítě vztahů, ale o pokročilé modelování.

Druhý text Radky Hanzlové a Petry Raudenské spadá do dnes velice rychle se rozvíjející oblasti sloužící k vyhodnocení kvality výzkumných nástrojů. Často

o ní hovoříme jako o ekvivalenci měření (measurement invariance). Ostatně byla to právě druhá autorka (tehdy ještě za svobodna), která na stránkách *Sociologického časopisu / Czech Sociological Review* (číslo 4/2014) uvedla tento koncept do české sociologie včetně zavedení terminologie. Současný text seznamuje čtenáře s blízkostí konfirmační faktorové analýzy (klasické psychometrické techniky) a teorií odpovědi na položku (item response theory, IRT). Kromě toho také představuje přibližný postup vyhodnocení ekvivalence založený na bayesovské statistice.

Třetí text, jehož autorem je Ivan Petrušek, jeden z editorů monotematického čísla, představí čtenáři pokročilejší postupy z oblasti víceúrovňového modelování. Byl to právě autor tohoto editoria, kdo představil české sociologické obci tyto postupy na stránkách *Sociologického časopisu / Czech Sociological Review* (číslo 5/2006). Text Ivana Petruška jde ale mnohem dále. Seznamuje čtenáře s dnes stále populárnějšími víceúrovňovými modely pro longitudinální data. Dodejme, že předností těchto modelů oproti klasickým přístupům je mnohem větší flexibilita, umí si efektivně poradit s chybějícími hodnotami, nevadí zde různé odstupy mezi jednotlivými měřeními a autokorelace (souvislost mezi měřeními v čase) není na překážku, ale je součástí modelů.

Na závěr si zaslouží pozornost i recenze na knihu, která představuje data a způsoby jejich využití v oblasti veřejné politiky. Recenze Víta Beneše by ideálně měla čtenáře dovést k četbě této zajímavé knihy.

Čtenáři přejí pěkné čtení, druhému editorovi Ivanu Petruškovi a šéfredaktorovi Ondřeji Císařovi děkuji za výraznou míru trpělivosti.

Petr Soukup
Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova, Praha
soukup@fsv.cuni.cz